

Uгода zawarta przed mediatorem w postępowaniu karnym jako tytuł wykonawczy

PIOTR SŁAWICKI

ORCID: 0000-0003-4570-9366

Katedra Negocjacji i Mediacji

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie

Uwagi wstępne

Postępowanie mediacyjne zostało wprowadzone do polskiej procedury karnej w pierwotnej wersji kodeksu postępowania karnego¹. Początkowo było uregulowane w art. 320 k.p.k., jednakże ograniczenie tej instytucji do postępowania przygotowawczego skutkowało brakiem faktycznego stosowania mediacji. W konsekwencji zmodyfikowano regulację mediacji przez przeniesienie norm prawnych jej dotyczących do działu Przepisy wstępne². Przedmiotowa zmiana normatywna prowadziła do nadania szczególnego charakteru postępowaniu mediacyjnemu przez umieszczenie jej regulacji wśród zasad naczelných procesu karnego.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

² Na mocy ustawy z dnia 10 stycznia 2003 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego, ustawy — Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155).

Zmiany w regulacji postępowania mediacyjnego w procedurze karnej obrazują stopniowe rozszerzanie zakresu jej stosowania, od ograniczenia do postępowania przygotowawczego do zastosowania na każdym etapie procesu karnego, zarówno przygotowawczego, jak i sądowego. Ma to szczególne znaczenie w kontekście zmiany charakteru prawnego ugody zawartej przed mediatorem, albowiem dziś ugoda taka stanowić może tytuł wykonawczy w postępowaniu egzekucyjnym, bez konieczności wprowadzenia treści porozumienia do orzeczenia kończącego postępowanie.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie charakteru prawnego ugody zawartej przed mediatorem oraz zasad postępowania w zakresie nadania temu tytułowi klauzuli wykonalności. W pierwszej części opisana zostanie geneza regulacji ugody mediacyjnej od dokumentu mającego jedynie pomocniczy charakter dla sądu rozpoznającego sprawę do ugody jako tytułu wykonawczego umożliwiającego wszczęcie postępowania egzekucyjnego. W dalszej kolejności przedstawione zostanie postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności takiej ugodzie. W ostatniej części poruszone zostanie zagadnienie charakteru prawnego ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu egzekucyjnym, a także próba odpowiedzi na pytanie, czy ugoda mediacyjna zawarta w toku postępowania karnego ma charakter tytułu egzekucyjnego w rozumieniu przepisów postępowania cywilnego.

1. Kształtowanie się regulacji normatywnej ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym

Instytucja mediacji w prawie karnym została wprowadzona w art. 320 k.p.k., który umożliwiał zainicjowanie tego postępowania na skutek odpowiedniego wniosku prokuratora. Ewentualna ugoda zawarta przed mediatorem miała być uwzględniona przez prokuratora przy podejmowaniu decyzji o wystąpieniu do sądu z wnioskiem, na przykład o wydanie wyroku bez przeprowadzenia rozprawy w trybie art. 335 k.p.k.³ Z powodu ograniczenia zastosowania postępowania mediacyjnego do postępowania

³ Zob. uchylony art. 320 § 2 k.p.k.; także E. Bieńkowska, *Mediacja między ofiarą a przestępcą*, „Monitor Prawniczy” 1998, nr 10, s. 377.

przygotowawczego instytucja ta nie była często wykorzystywana⁴. W konsekwencji art. 320 k.p.k. został uchylony, a mediacja została uregulowana w art. 23a k.p.k. Przedmiotowa zmiana normatywna skutkowała tym, że dziś znajduje ona zastosowanie w całym procesie karnym⁵, zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i na etapie postępowania sądowego. Naturalną konsekwencją tej modyfikacji było rozszerzenie katalogu podmiotów, które mogą skierować sprawę do mediacji i przyznanie tej kompetencji sądowi.

Przeniesienie regulacji postępowania mediacyjnego do działu I Przepisy wstępne niewątpliwie przyczyniło się do wzmocnienia tej instytucji i szerszej możliwości jej stosowania⁶. Jednak jednym z podstawowych mankamentów dotychczasowej regulacji było pozbawienie ugody zawartej przed mediatorem mocy tytułu wykonawczego, co w konsekwencji skutkowało wywoływaniem przez postanowienia ugody skutków prawnych, o ile sąd uwzględnił je w treści orzeczenia kończącego postępowanie karne. Ma to szczególne znaczenie w kontekście tego, że z art. 53 § 3 k.k.⁷ wynika, iż wymierzając karę, sąd uwzględnia także pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji między pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę między nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem.

Pierwotna regulacja dotycząca ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym wywoływała zatem ograniczone skutki w postępo-

⁴ Jedynie wyjątkowo instytucja mediacji mogła być stosowana w postępowaniu przed sądem; więcej zob. E. Bieńkowska, *op. cit.*, s. 377–378.

⁵ J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 1. *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 144.

⁶ Przedmiotowa zmiana została w literaturze oceniona pozytywnie, zob. W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 63; o stosowaniu postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w ujęciu statystycznym zob. D. Kuźlewski, *Efektywność mediacji w postępowaniach karnych prowadzonych w latach 2011–2014 przed Sądem Rejonowym w Białymstoku w świetle badań aktowych*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, z. 21, s. 187–202; M. Chalimoniuk-Zięba, G. Oklejak, *Stosowanie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w latach 2010–2011, analiza na podstawie badań aktowych przeprowadzonych w krakowskich sądach rejonowych*, [w:] *Mediacje w prawie*, red. J. Czapska, M. Szelaż-Dylewski, Kraków 2014, s. 321–335; M. Kruk, D. Wójcik, *Postępowanie mediacyjne w sprawach karnych. Wyniki badań empirycznych*, Warszawa 2004.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

waniu wykonawczym. Nie stanowiła ona bowiem tytułu wykonawczego, a w konsekwencji nie mogła dawać podstawy do egzekucji⁸. Dopiero uwzględnienie jej treści przez sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie czyniło możliwym przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego⁹. Wynikało to z treści art. 107 § 3 w zw. z § 1 k.p.k., zgodnie z którym sąd orzekający odnośnie do roszczeń majątkowych mógł nadać klauzulę wykonalności ugodzie przed nim zawartej, podlegającej wykonaniu egzekucyjnemu. W konsekwencji ugodę mediacyjną kwalifikowano jedynie jako umowę cywilnoprawną w rozumieniu art. 917 k.c.¹⁰, która nie ma znamion ugody sądowej¹¹.

Artykuł 107 k.p.k. został zmieniony ustawą z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹². Znowelizowany przepis rozszerzył kompetencję do nadania klauzuli wykonalności także na ugody zawarte przed referendarzem sądowym oraz w postępowaniu mediacyjnym¹³. Konsekwencją modyfikacji treści art. 107 k.p.k. było uchylene art. 494 § 2 k.p.k., który stał się przepisem zbędnym¹⁴. Co więcej, wskazano *expressis verbis* na możli-

⁸ Zob. C. Kulesza, *Za i przeciw mediacji w sprawach karnych na gruncie aktualnej regulacji prawnej*, [w:] *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2011, s. 49; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 468–682*, t. 3, red. P. Hofmański, Warszawa 2012, s. 62.

⁹ Zob. P. Sławicki, K. Golema, *Postępowanie mediacyjne w świetle projektu nowelizacji KPK*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2012, zeszyt specjalny (4), s. 115; K. Pachnik, *Instytucja mediacji karnej w prawie polskim*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 3, s. 154.

¹⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

¹¹ R. Citowicz, T. Fedorszczak, *Kilka uwag na temat mediacji w sprawach karnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 2, s. 9; J. Karaźniewicz, *Mediacja jako przejaw konsensualizmu w postępowaniu karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2009, nr 10, s. 92.

¹² Dz.U. Nr 2013 r. poz. 1247 z późn. zm. (dalej: ustawa nowelizacyjna).

¹³ Zob. J. Skoczeń, R. Wierzbička, *Mediacja w postępowaniach sądowych*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 3, s. 203.

¹⁴ A. Ważny, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016, s. 1089; trafnie wskazywało się, że przed uchyceniem art. 494 § 2 k.p.k. ugoda zawarta przed mediatorem nie stanowiła tytułu egzekucyjnego; zob. J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 2. *Komentarz do art. 425–673*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 206–207.

wość odmowy nadania klauzuli wykonalności, w całości lub części, jeżeli ugoda jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa. Regulacja ta zbliża ugode mediacyjną zawartą w postępowaniu karnym do ugody zawartej według przepisów kodeksu postępowania cywilnego¹⁵.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na dualizm regulacji dotyczącej zawarcia i wykonania ugody zawartej przed mediatorem. Postępowanie mediacyjne w sprawach karnych toczy się na podstawie art. 23a k.p.k. oraz przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 roku w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych¹⁶. Z kolei na etapie postępowania wykonawczego zastosowanie znajdują przepisy kodeksu postępowania cywilnego, albowiem zgodnie z art. 26 k.k.w.¹⁷ do tytułów egzekucyjnych mają zastosowanie przepisy art. 776–795 kodeksu postępowania cywilnego.

2. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym

Podkreślenia wymaga, że regulacja dotycząca ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym jest lakoniczna i zasadniczo ogranicza się do jej formy. Z art. 23a § 6 zd. 2 k.p.k. wynika, że do sprawozdania załącza się ugode podpisaną przez oskarżonego, pokrzywdzonego i mediatora, jeżeli została zawarta¹⁸. W konsekwencji ugoda mediacyjna jest załącznikiem do sprawozdania¹⁹. Wskazany przepis statuuje wymóg

¹⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

¹⁶ Dz.U. poz. 716.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557).

¹⁸ Zob. J. Kosonoga, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–166, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, s. 404; I. Pączek, *Postępowanie mediacyjne jako konsensualne zakończenie postępowania karnego*, „Ius Novum” 2016, nr 4, s. 107.

¹⁹ Odmiennie uregulowana została forma ugody w postępowaniu cywilnym, może być ona bowiem zamieszczona w protokole (odpowiednik sprawozdania) albo stanowić

pisemnej formy ugody, albowiem powinna być podpisana przez wszystkich uczestników mediacji, zarówno strony (oskarżonego i pokrzywdzonego), jak i mediatora²⁰.

Tak zawarta ugoda może być przedmiotem postępowania klauzulowego, które prowadzone jest przez sąd lub referendarza sądowego. Przede wszystkim wskazać należy, że organ nadaje klauzulę wykonalności jedynie na wniosek, a zatem nigdy nie dojdzie do sytuacji, w której klauzula wykonalności zostanie wydana z urzędu. Legitymacja czynna do złożenia przedmiotowego wniosku została przyznana osobie uprawnionej (art. 107 § 1 k.p.k.)²¹. Przez uprawnioną należy rozumieć osobę, której przysługują określone roszczenia wynikające z ugody mediacyjnej, a zatem z perspektywy postępowania egzekucyjnego będzie to wierzyciel²². Przepis nie ogranicza zatem legitymacji jedynie do pokrzywdzonego, w konsekwencji nie jest wykluczone, że wniosek o nadanie klauzuli wykonalności zostanie złożony przez oskarżonego. W praktyce będzie to sytuacja rzadka, jako że postępowanie mediacyjne ma służyć przede wszystkim realizacji prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego²³. Może się jednak zdarzyć, że w ugodzie mediacyjnej zostaną uregulowane roszczenia wzajemne, wówczas każdej ze stron będzie przysługiwała legitymacja w zakresie własnego uprawnienia.

załącznik do niego (art. 183¹² § 2 zd. 1 k.p.c.). Wydaje się, że nie ma to istotnego znaczenia praktycznego i koresponduje z treścią art. 23a § 6 zd. 1 k.p.k., który wyraźnie wskazuje, że sprawozdanie sporządza mediator. Ugoda jest sporządzana przez strony mediacji, przy pomocy mediatora, a zatem nie jest wprowadzana do treści sprawozdania, lecz jest do niego dołączana w formie załącznika.

²⁰ Zauważalna jest różnica w postępowaniu cywilnym, w którym ugoda jest podpisywana jedynie przez strony (art. 183¹² § 2 zd. 2 k.p.c.).

²¹ Na marginesie należy wskazać, że zgodnie z art. 196 § 1 k.k.w. w razie orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia na rzecz osoby, która nie brała udziału w sprawie, nawiązki lub świadczenia pieniężnego sąd, z urzędu i bez pobierania jakichkolwiek opłat, przesyła tytuł egzekucyjny pokrzywdzonemu lub innej osobie uprawnionej. Powołany przepis może dawać impuls do wystąpienia z żądaniem nadania klauzuli wykonalności; zob. S. Steinborn, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 1, s. 384.

²² Osobami uprawnionymi są także następcy prawni, jednak nie dotyczy to orzeczeń, o których mowa w art. 107 § 2 k.p.k., gdyż nie mają one charakteru cywilnoprawnego; zob. S. Steinborn, *op. cit.*, s. 384–385.

²³ Zob. art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.

Niekiedy w postępowaniu mediacyjnym mogą uczestniczyć więcej niż dwa podmioty, na przykład w razie przestępstwa popełnionego wobec kilku pokrzywdzonych. W tym zakresie legitymacja do złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności będzie przysługiwała samodzielnie każdemu z pokrzywdzonych i będzie ograniczona jedynie do tej części ugody, z której wynika zobowiązanie oskarżonego wobec konkretnego pokrzywdzonego. Wydaje się jednak, że nie ma przeszkód, aby w ugodzie mediacyjnej zawrzeć zobowiązanie solidarne. W takiej sytuacji każdy z pokrzywdzonych będzie mógł samodzielnie prowadzić egzekucję co do całości zobowiązania, a jednocześnie każdemu z nich będzie przysługiwać legitymacja do wystąpienia o nadanie klauzuli wykonalności.

Z perspektywy przedmiotowej klauzula wykonalności może być nadana ugodzie jedynie w części, w której podlega wykonaniu w egzekucji na mocy przepisów postępowania cywilnego²⁴. Może się zdarzyć, że w treści ugody będą zawarte zarówno postanowienia podlegające wykonaniu w egzekucji (na przykład obowiązek zapłaty zadośćuczynienia), jak i te, które takiego charakteru nie mają (na przykład zobowiązanie oskarżonego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu). Wówczas żądanie nadania klauzuli wykonalności może dotyczyć jedynie zobowiązań, które podlegają wykonaniu w drodze egzekucji²⁵. Gdy przesłanka negatywna będzie ograniczona jedynie do części postanowień zawartych w ugodzie mediacyjnej, należy wydać postanowienie o odmowie nadania klauzuli wykonalności w odpowiedniej części²⁶.

Trafnie wskazuje się, że sąd lub referendarz sądowy nie bada zasadności roszczeń zawartych w ugodzie ani innych kwestii merytorycznych²⁷.

²⁴ Art. 107 § 1 *in fine* k.p.k.; zob. J. Skorupka, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. *Art. 1–166*, s. 1103; G.A. Skrobotowicz, *Mediacja w zmienionym modelu postępowania karnego. Zagadnienia wybrane*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2016, nr 1, s. 62.

²⁵ Zob. postanowienie SA w Krakowie z dnia 13 grudnia 2002 roku, II AKz 583/02, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2002, nr 12, poz. 37; postanowienie SA w Krakowie z dnia 29 czerwca 2000 roku, II AKz 211/00, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2012, nr 3A, poz. 647.

²⁶ Z. Pachowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 292–293.

²⁷ Wyrok SN z dnia 6 lutego 2002 roku, III KKN 282/99, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 10, poz. 7.

Wydaje się jednak, że stracił aktualność pogląd wskazujący, że organ nadający klauzulę wykonalności nie bada przedawnienia roszczeń²⁸. Wobec treści art. 782¹ § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 26 k.k.w., gdy z okoliczności sprawy i treści tytułu egzekucyjnego wynika, że objęte tytułem wykonawczym roszczenie się przedawniło, sąd odmawia nadania klauzuli wykonalności.

W razie spełnienia tych przesłanek sąd lub referendarz sądowy wydaje postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności. Jeżeli jednak ugoda jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, właściwy organ odmawia nadania klauzuli wykonalności²⁹. Należy podkreślić, że są one powtórzeniem przesłanek nieważności czynności prawnej, o której mowa w art. 58 k.c.³⁰ W konsekwencji niewykłuczone jest stosowanie analogicznych zasad oceny sprzeczności z prawem lub zasadami współżycia społecznego, a także celu polegającego na obejściu prawa jak przy ocenie wadliwości czynności prawnej. Jest to uzasadnione tym, że przedmiotem oceny zasadności wniosku o nadanie klauzuli wykonalności ugodzie mediacyjnej są roszczenia o charakterze cywilnoprawnym.

Przesłanki te są częściowo zbieżne z przesłankami przewidzianymi w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności ugodzie mediacyjnej prowadzonym według przepisów postępowania cywilnego. W regulacji karnej nie powtórzono jednak dodatkowych przyczyn odmowy nadania klauzuli wykonalności, a mianowicie sytuacji, w której ugoda jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności³¹. Wydaje się, że nie jest to prze-

²⁸ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, s. 308; uchwała SN z dnia 20 listopada 1975 roku, VI KZP 30/75, OSNKW 1976, nr 1, poz. 2.

²⁹ Analogiczne przesłanki zostały wskazane w art. 184 k.p.c.; zob. uchwałę SN z dnia 28 maja 1998 roku, I KZP 5/98, OSNKW 1998, nr 5–6, poz. 25; także K. Sułkowski, *Mediacja w polskim prawie karnym*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2017, nr 35, s. 93.

³⁰ Na dopuszczalność zastosowania art. 58 k.c. w odniesieniu do ugody zawartej w postępowaniu karnym na tle poprzednio obowiązujących przepisów zwracał uwagę K. Marszał, *Glosa do uchwały SN z dnia 16 listopada 2000 r.*, I KZP 33/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, z. 12, s. 635.

³¹ Art. 183¹⁴ § 3 *in fine* k.p.c.; zob. D. Gil, *Problematyka mediacji w kontekście zmian w polskim procesie karnym*, „Ius et Administratio” 2014, nr 3, s. 8; E. Bieńkowska, *Mediacja w projekcie nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Pra-

szkodą do odmowy nadania klauzuli wykonalności w takich okolicznościach. Zasadnie przyjąć należy, że ugoda niezrozumiała lub zawierająca sprzeczności jest niemożliwa do wykonania, a w konsekwencji sąd lub referendarz sądowy odmówi nadania klauzuli wykonalności, chociażby w tej części. W takiej sytuacji ugoda mediacyjna nie spełnia kryteriów, o których mowa w art. 107 § 1 k.p.k., albowiem nie podlega wykonaniu w wyniku egzekucji, a w konsekwencji kwalifikować ją należy jako sprzeczną z prawem procesowym.

Rozważenia wymaga możliwość zastosowania uproszczonej formy nadania klauzuli wykonalności, w literaturze wyrażono bowiem pogląd, że dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności ugodzie mediacyjnej zawartej w postępowaniu karnym bez spisywania odrębnej sentencji³². Zgodnie z art. 783 § 3 zd. 1 k.p.c. postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹, jest wydawane bez spisywania odrębnej sentencji, przez umieszczenie na tytule egzekucyjnym klauzuli wykonalności i opatrzenie jej podpisem sędziego albo referendarza sądowego, który wydaje postanowienie. Z kolei na mocy art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹ k.p.c. tytułami egzekucyjnymi są orzeczenie sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak również ugoda zawarta przed sądem i orzeczenie referendarza sądowego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu. Należy wskazać, że ugoda zawarta przed mediatorem nie jest ugodą zawartą przed sądem w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c., a w związku z tym nie jest dopuszczalne nadanie klauzuli wykonalności bez sporządzenia odrębnej sentencji³³.

wo” 2012, nr 11, s. 60; uzasadnieniem wprowadzenia obu przesłanek była okoliczność, że mediator nie musi mieć wykształcenia prawniczego, co może prowadzić do sporządzenia ugody nienadającej się do wykonania; na konieczność wprowadzenia wymogu szkolenia dla osób prowadzących postępowanie mediacyjne wskazywano w literaturze na tle pierwotnej regulacji, zob. D. Kuźelewski, *Zmiany w KPK dotyczące mediacji*, „Jurysta” 2001, nr 10, s. 12.

³² M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–424, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s. 508–509.

³³ Rozważania na temat charakteru ugody zawartej przed mediatorem w kontekście katalogu, o którym mowa w art. 777 k.p.c., znajdują się w dalszej części artykułu.

Na postanowienie sądu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przysługuje zażalenie na podstawie art. 795 k.p.c. w zw. z art. 26 k.k.w.³⁴ Jeśli postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności wydał referendarz sądowy, stronie przysługuje sprzeciw (art. 93a § 3 k.p.k.)³⁵. Zasady wniesienia sprzeciwu przewidziane w art. 460 k.p.k. podlegają jedynie modyfikacji w zakresie terminu zaskarżenia postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności w stosunku do dłużnika. Termin ten biegnie bowiem — na mocy art. 795 § 2 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 26 k.k.w. — od dnia doręczenia dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji.

3. Charakter prawny ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym

Jak wskazano, ugoda zawarta przed mediatorem może dawać podstawę wszczęcia egzekucji w zakresie zobowiązań o charakterze cywilnym z niej wynikających. Niewątpliwie wywołuje ona także istotne skutki dla samego postępowania karnego, jako że może wpływać na ocenę sądu w zakresie sposobu zakończenia tego postępowania, na przykład przez zastosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. Dodatkowo w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego w razie pojednania stron postępowanie się umarza (art. 492 § 1 k.p.k.)³⁶. Dowodem na pojednanie się oskarżonego i pokrzywdzonego może być treść ugody³⁷.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 1 czerwca 1978 roku, IV KO 3/68, OSNKW 1968, nr 10, poz. 117.

³⁵ M. Kurowski, *op. cit.*, s. 509; odmiennie P. Gensikowski, który wskazuje, że na postanowienie referendarza sądowego w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przysługuje skarga na orzeczenie referendarza sądowego, zob. *idem*, *Nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniom co do roszczeń majątkowych wydanych w procesie karnym — uwagi na tle zmian ustawowych dokonanych w 2015 r.*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 1, s. 83–85; wydaje się, że przepisy o skardze na orzeczenie referendarza sądowego nie mają tutaj zastosowania, jako że art. 26 k.k.w. odsyła do art. 776–795 k.p.c., skarga zaś na orzeczenie referendarza sądowego jest regulowana w art. 398²²–398²⁴ i art. 767^{3a} k.p.c.

³⁶ Wskazuje się, że ugoda jest szczególną formą pojednania; zob. K. Eichstaedt, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2. Art. 425–673, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s. 443.

³⁷ Zob. art. 494 § 1 k.p.k.; samo podpisanie protokołu przez strony nie może być jednakże jednoznaczne z zawarciem pojednania i rodzić skutków prawnych w postaci

Niewątpliwie w wypadku pojednania się stron prawdopodobne jest, że ugoda zostanie wykonana bez konieczności przeprowadzenia postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności i wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Niewykluczone też, że postępowanie egzekucyjne zostanie wszczęte jeszcze przed wydaniem orzeczenia kończącego proces karny, albowiem będzie ono prowadzone na podstawie przepisów postępowania cywilnego niezależnie od przebiegu postępowania karnego³⁸.

Przechodząc do oceny charakteru prawnego ugody mediacyjnej zawartej w procesie karnym, należy wskazać, że stanowi ona tytuł wykonawczy jedynie w zakresie roszczeń cywilnych. W konsekwencji zasadnie przyjąć należy, że ma ona charakter cywilnoprawny³⁹. Po nadaniu klauzuli wykonalności ugoda taka podlegać będzie przepisom postępowania klauzulowego zawartym w kodeksie postępowania cywilnego (art. 26 k.k.w.). Nie budzi zatem wątpliwości, że stanowi ona tytuł wykonawczy w rozumieniu art. 776 k.p.c.

Problematyczna jest jednak kwalifikacja przedmiotowej ugody mediacyjnej jako tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 k.p.c. Z powołanego przepisu wynika, że tytułami egzekucyjnymi są między innymi orzeczenie sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak też ugoda zawarta przed sądem, a także inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. Niewątpliwie ugoda zawarta przed mediatorem nie stanowi ugody zawartej przed sądem. W konsekwencji rozważenia wymaga, czy jest inną ugodą, która z mocy ustawy podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. Tradycyjnie przyjmuje się, że tytułem egzekucyjnym w postępowaniu cywilnym są dokumenty urzędowe. Niewątpliwie takiego charakteru nie ma ugoda zawarta przed mediatorem, która jest dokumentem prywatnym. Było to przyczyną

umorzenia postępowania; zob. postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 1979 roku, V KRN 166/79, OSNKW 1980, nr 1–2, poz. 12.

³⁸ O momencie nadania klauzuli wykonalności zob. P. Karlik, *Potrzeba zmian mediacji w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 6, s. 143.

³⁹ Na tle ugody uregulowanej w art. 494 k.p.k. zob. A. Świątłowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, s. 1310; niewykluczone jednak, że w treści ugody będą także postanowienia, które nie będą miały cywilnoprawnego charakteru, na przykład zobowiązanie do wykonywania pracy zarobkowej lub podjęcia nauki.

uchylenia art. 777 § 1 pkt 2¹ k.p.c.⁴⁰ Pojawia się zatem pytanie, czy ugoda zawarta w postępowaniu mediacyjnym w toku procesu karnego stanowi tytuł wykonawczy, niebędący tytułem egzekucyjnym w rozumieniu przepisów postępowania cywilnego, czy też można go kwalifikować jako tytuł egzekucyjny, który po nadaniu klauzuli wykonalności nabiera charakteru tytułu wykonawczego. Z treści art. 107 k.p.k. wynika norma kompetencyjna do nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej w postępowaniu mediacyjnym (art. 107 § 1 w zw. z § 3 k.p.k.), przy czym nie ma wyraźnej kwalifikacji przedmiotowej ugody jako tytułu egzekucyjnego. Przypomnieć należy, że art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. kwalifikuje jako tytuł egzekucyjny ugodę, o ile z mocy ustawy podlega ona wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. W art. 107 § 1 k.p.k. wskazane jest wyraźnie, że klauzulę wykonalności nadaje się orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji, powołany zaś przepis ma odpowiednie zastosowanie do ugody zawartej w postępowaniu mediacyjnym (art. 107 § 3 *in fine* k.p.c.). Ponadto treść art. 107 k.p.k. należy odczytywać w kontekście art. 26 k.k.w. Z jego brzmienia wynika wprost, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego stosuje się do tytułów egzekucyjnych. W konsekwencji wykładnia systemowa przemawia za kwalifikacją ugody zawartej przed mediatorem jako tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c.⁴¹ Uznanie ugody zawartej przed mediatorem jako tytułu egzekucyjnego możliwe jest jednak dopiero po nadaniu jej przez sąd lub referendarza sądowego klauzuli wykonalności, albowiem dopiero z chwilą nadania klauzuli wykonalności nabiera ona mocy dokumentu urzędowego. Do tej chwili stanowi ona jedynie dokument prywatny i uznana może być wyłącznie za ugodę w rozumieniu art. 917 k.c.

Pojawia się tu zagadnienie kwalifikacji ugody zawartej przed mediatorem sporządzonej przed dniem 1 lipca 2015 roku. Zgodnie z art. 27 ustawy nowelizacyjnej przepisy ustaw wymienionych w art. 1–26 niniejszej ustawy (w tym przepisy nowelizujące charakter ugody mediacyjnej),

⁴⁰ Na mocy ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381); zob. uzasadnienie do projektu, Sejm VI kadencji, druk nr 4332, s. 31–32.

⁴¹ Więcej o kwalifikacji ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu cywilnym zob. P. Sławicki, [w:] P. Sławicki, P. Sławicki, *Postępowanie klauzulowe. Art. 776–795 k.p.c. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 76.

w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, jeżeli przepisy dalsze nie stanowią inaczej. Wydaje się jednak, że brakuje podstaw do możliwości kwalifikowania ugody zawartej w toku postępowania mediacyjnego sprzed wejścia w życie ustawy nowelizacyjnej jako tytułu wykonawczego. Zgodnie z art. 28 ustawy nowelizacyjnej czynności procesowe dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy są skuteczne, jeżeli dokonano ich z zachowaniem przepisów dotychczasowych. W konsekwencji sporządzenie ugody mediacyjnej przed 1 lipca 2015 roku prowadzi do wywołania dotychczasowych skutków procesowych z nią związanych, a zatem ograniczonych do możliwości uwzględnienia postanowień ugody przez sąd w treści orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Wprawdzie samo sporządzenie ugody przez strony mediacji nie jest czynnością procesową, jednak zastosowanie tej normy intertemporalnej należy odnieść do czynności towarzyszących czynnościom procesowym *sensu stricto*, a zatem decydujący jest dzień sporządzenia ugody. Jeśli sprawa została skierowana do postępowania mediacyjnego przed 1 lipca 2015 roku, a ugoda została sporządzona po tej dacie, to zastosowanie znajdą znowelizowane przepisy.

4. Wnioski

Przedstawione wywody prowadzą do wniosku, że ewolucja przepisów dotyczących ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu karnym doprowadziła do zrównania jej pod względem skutków prawnych do ugody zawartej w postępowaniu cywilnym. Tworzy ona bowiem tytuł wykonawczy w rozumieniu art. 776 k.p.c. i umożliwia wszczęcie postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika sądowego.

Wprowadzane sukcesywnie zmiany zmierzają we właściwym kierunku, albowiem przedmiotem ugody zawartej przed mediatorem są zasadniczo obowiązki o charakterze cywilnoprawnym. W konsekwencji droga egzekucji sądowej w celu przymusowego wyegzekwowania należności jawi się jako naturalna i adekwatna. Wydaje się także, że umożliwienie pokrzywdzonemu egzekucji realizuje wymogi uwzględnienia jego prawnie chronionych interesów, o których mowa w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.

Przyjęta regulacja wymaga szerokiego stosowania zasad wypracowanych w doktrynie i praktyce prawa cywilnego, jako że przyjęte przesłanki

nadania klauzuli wykonalności są wzorowane na rozwiązaniach wykorzystywanych w cywilnym prawie materialnym i procesowym. Wydaje się jednak, że jest to trend nieunikniony, a stosowanie przepisów postępowania cywilnego jest techniką wykorzystywaną uprzednio, czego przykładem jest chociażby art. 26 k.k.w.

Uгода mediacyjna zawarta przed mediatorem w toku procesu karnego ma charakter tytułu wykonawczego w rozumieniu art. 776 k.p.c., a zatem tworzy podstawę egzekucji sądowej. Wydaje się zasadne kwalifikowanie tej ugody także jako tytułu egzekucyjnego, jednak taki charakter uzyskuje ona dopiero z chwilą nadania — przez sąd lub referendarza sądowego — klauzuli wykonalności, wówczas staje się bowiem dokumentem urzędowym.

Bibliografia

- Bieńkowska E., *Mediacja między ofiarą a przestępcą*, „Monitor Prawniczy” 1998, nr 10.
- Bieńkowska E., *Mediacja w projekcie nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 11.
- Chalimoniuk-Zięba M., Oklejak G., *Stosowanie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w latach 2010–2011, analiza na podstawie badań aktowych przeprowadzonych w krakowskich sądach rejonowych*, [w:] *Mediacje w prawie*, red. J. Czapska, M. Szelań-Dylewski, Kraków 2014.
- Citowicz R., Fedorszczak T., *Kilka uwag na temat mediacji w sprawach karnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 2.
- Eichstaedt K., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2. Art. 425–673, red. D. Świecki, Warszawa 2018.
- Gensikowski P., *Nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniom co do roszczeń majątkowych wydanych w procesie karnym — uwagi na tle zmian ustawowych dokonanych w 2015 r.*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 1.
- Gil D., *Problematyka mediacji w kontekście zmian w polskim procesie karnym*, „Ius et Administratio” 2014, nr 3.
- Grajewski J., Steinborn S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 1. *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Grajewski J., Steinborn S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 2. *Komentarz do art. 425–673*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 468–682*, t. 3, red. P. Hofmański, Warszawa 2012.
- Karaźniewicz J., *Mediacja jako przejaw konsensualizmu w postępowaniu karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2009, nr 10.

- Karlik P., *Potrzeba zmian mediacji w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 6.
- Kosonoga J., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–166, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
- Kruk M., Wójcik D., *Postępowanie mediacyjne w sprawach karnych. Wyniki badań empirycznych*, Warszawa 2004.
- Kulesza C., *Za i przeciw mediacji w sprawach karnych na gruncie aktualnej regulacji prawnej*, [w:] *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2011.
- Kurowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–424, red. D. Świecki, Warszawa 2018.
- Kuźelewski D., *Efektywność mediacji w postępowaniach karnych prowadzonych w latach 2011–2014 przed Sądem Rejonowym w Białymstoku w świetle badań aktowych*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, z. 21.
- Kuźelewski D., *Zmiany w KPK dotyczące mediacji*, „Jurysta” 2001, nr 10.
- Marszał K., *Glosa do uchwały SN z dnia 16 listopada 2000 r.*, I KZP 33/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, z. 12.
- Pachnik K., *Instytucja mediacji karnej w prawie polskim*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 3.
- Pachowicz Z., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 292–293.
- Pączek I., *Postępowanie mediacyjne jako konsensualne zakończenie postępowania karnego*, „Ius Novum” 2016, nr 4.
- Sakowicz A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016.
- Skoczeń J., Wierzbička R., *Mediacja w postępowaniach sądowych*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 3.
- Skorupka J., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1. Art. 1–166, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
- Skrobotowicz G.A., *Mediacja w zmienionym modelu postępowania karnego. Zagadnienia wybrane*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2016, nr 1.
- Sławicki P., [w:] P. Sławicki, P. Sławicki, *Postępowanie klauzulowe. Art. 776–795 k.p.c. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Sławicki P., Golema K., *Postępowanie mediacyjne w świetle projektu nowelizacji KPK*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2012, zeszyt specjalny (4).
- Steinborn S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. 1. *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Sułkowski K., *Mediacja w polskim prawie karnym*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2017, nr 35.
- Świątłowski A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Ważny A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016.

Settlement concluded before a mediator in criminal proceedings as an enforcement

Summary

The article presents the legal nature of mediation settlements in criminal proceedings. The first chapter describes the genesis of the provisions governing a mediation settlement. Subsequently, proceedings will be presented regarding the issue of a writ of enforcement. The last part will deal with the issue of the legal nature of a settlement in enforcement proceedings.

Keywords: mediation, settlement, enforcement title.